

П.А. Вірченко, М.О. Логвинова

*Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна,
japasha@yandex.ua,
geo94mari@mail.ru*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Важливою галуззю сільського господарства будь-якої країни та її регіонів є рослинництво, яке забезпечує населення продуктами харчування, тваринництво – відповідними кормами, харчову й легку промисловість та деякі інші галузі господарства – необхідною сировиною. Однак, останнім часом у розвитку рослинництва спостерігаються певні кризові явища, які зумовлюють не тільки зниження обсягів виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, а й ведуть до зниження родючості ґрунтів, порушення оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах тощо.

Важливе значення для забезпечення великих міст та міських агломерацій продуктами харчування мають сільськогосподарські підприємства розташовані у невеликій віддаленості від них. До таких територій відноситься й Чугуївський район, який входить до складу Харківської міської агломерації. Він має потужний агропромисловий комплекс, який характеризується інтенсивним типом розвитку сільського господарства, а рослинництво виступає його провідною галуззю. Однак, на території Чугуївського району Харківської області спостерігаються певні територіальні відмінності у розвитку рослинництва, зумовлені рядом природних та економічних факторів і певна нестабільність у виробництві сільськогосподарської продукції. Тому, аналіз особливостей розвитку рослинництва Чугуївського району Харківської області є актуальним питанням.

Формулювання мети та завдань. Метою даної статті є аналіз особливостей розвитку рослинництва Чугуївського району Харківської області.

Завдання дослідження: визначити передумови розвитку рослинництва, його місце у структурі сільського господарства району та проаналізувати територіальні

відмінності у розвитку рослинництва на рівні сільських та селищних рад у Чугуївському районі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство Чугуївського району є другою після промисловості галуззю економіки. Зокрема, у сільському господарстві району зайнято 10 % населення району. Воно представлено 23 сільськогосподарськими підприємствами та 30 фермерськими господарствами.

У структурі сільського господарства Чугуївського району переважає рослинництво, частка якого складає 68,6 % [2,6].

Для розвитку рослинництва Чугуївський район має сприятливі природні та агрокліматичні умови. Зокрема, район розташований у південно-західній частині Східноєвропейської рівнини у межах Полтавської низовини й тому, рельєф місцевості району рівнинний, що сприяє господарському освоєнню території, а також веденню сільського господарства.

Клімат Чугуївського району помірно-континентальний. Середня температура січня становить $-7,5^{\circ}\text{C}$, липня – $+20,0^{\circ}\text{C}$. Середньорічна кількість опадів складає 550-600 мм. [3]. Кліматичні умови дозволяють вирощувати на території району сільськогосподарські культури помірного поясу.

Чугуївський район добре забезпечений водними ресурсами. Через територію району протікає 15 річок. Крім того, на річках в межах Чугуївського району створено декілька водосховищ та ставків для штучного зрошення сільськогосподарських угідь [1].

Чугуївський район має родючі ґрунти – майже вся територія району зайнята типовими чорноземами, у долинах річок зустрічаються чорноземи звичайні та лучно-алювіальні ґрунти, що сприяє розвитку рослинництва. Сільськогосподарські угіддя становлять 71,3 % земельного фонду району [2], що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

У структурі посівних площ Чугуївського району переважають зернові культури. Станом на 2014 рік частка Чугуївського району до загального обсягу виробництва зернових культур Харківської області складала 4 %. У порівнянні з іншими районами Харківщини вона невелика, проте, серед районів області, які

характеризуються індустріально-аграрний типом ведення господарства, це значний показник.

В останні роки у Чугуївському районі спостерігається певна нестабільність з виробництвом окремих сільськогосподарських культур, зокрема, зернових, соняшнику, цукрового буряку, про що свідчать дані діаграми на рис. 1.

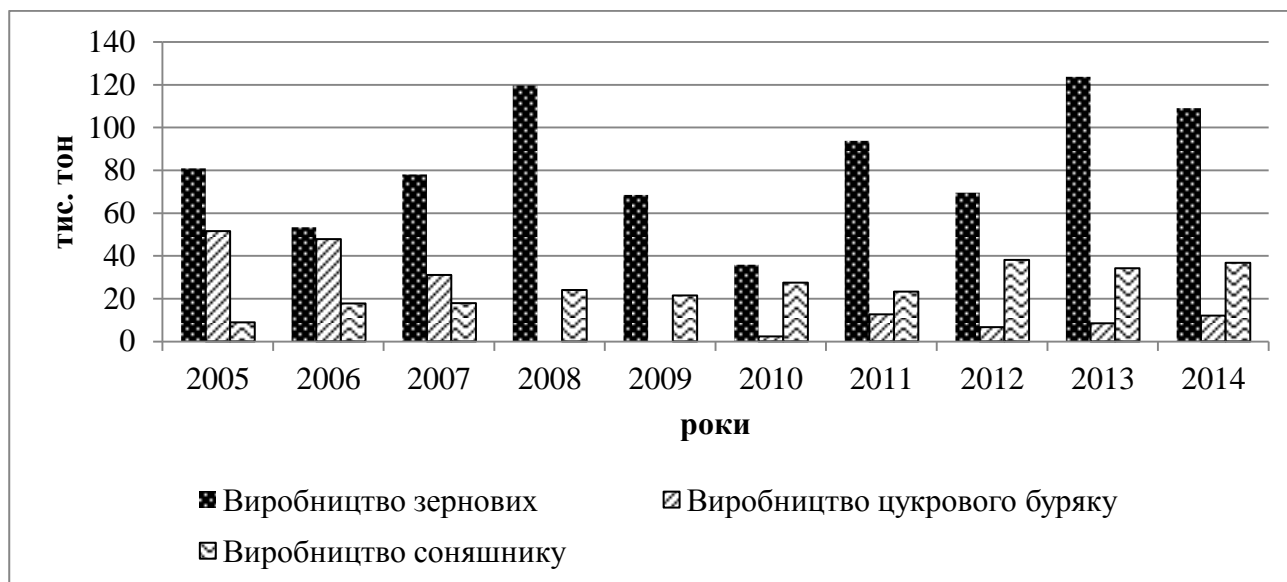

Рис. 1. Динаміка виробництва основних видів с/г культур за період 2005-2014 рр. (побудовано за даними [4])

Така ситуація, на нашу думку, пов'язана перш за все з погодними умовами, а також з кон'юктурою на продовольчих ринках.

Провідною зерновою культурою Чугуївського району є кукурудза, частка якої у валовому зборі від всіх зернових культур району в 2014 році складала 52,9 % (рис. 2.).

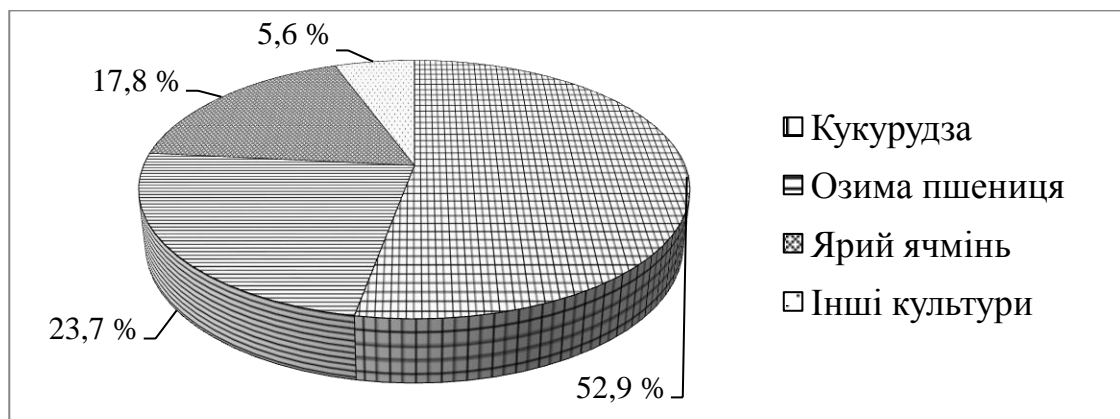

Рис. 2. Валовий збір зернових культур у Чугуївському районі за 2014 рік (побудовано за даними [6])

Кукурудза є теплолюбивою, посухостійкою культурою й використовується у якості кормів для великої рогатої худоби та у птахівництві.

За результатами 2014 року друге місце серед зернових культур району за валовим збором посідала озима пшениця, яка на відміну від кукурудзи, значно більше залежить від погодних умов [6].

Серед технічних культур у Чугуївському районі вирощують соняшник, цукровий буряк, сою.

За останні десять років у районі значно скоротилися обсяги виробництва цукрових буряків, на що є певні об'єктивні та суб'єктивні причини. Зокрема, зростання вартості матеріально-технічних ресурсів та органічних добрив суттєво підвищують собівартість вирощування цукрових буряків, а це веде до зниження його рентабельності й зменшення посівних площ. Так, якщо у 2005-2007 роках посівні площі зайняти під цукровим буряком у Чугуївському районі значно переважали посівні площі зайняті під соняшником, то у 2008-2009 роках цукровий буряк у господарствах району взагалі не вирощували. Проте, станом на 2014 рік у Чугуївському районі знову займались вирощуванням цукрових буряків, зокрема господарствами району було вироблено 12,1 тис. тон цукрового буряку, що склало 4,7 % від його загального виробництва по області [4].

Погіршення ситуації у цукробуряковому виробництві району також є наслідком безготівкових розрахунків між заводами-переробниками сировини та її виробниками, що зменшує оборотні кошти сільськогосподарських підприємств.

Через погіршення ситуації у цукробуряковій галузі Чугуївського району провідною технічною культурою району став соняшник. Станом на кінець 2014 року у районі було вироблено 36,7 тис. тон соняшнику (3 % від загального виробництва по Харківській області) [5].

Поступово у Чугуївському районі розширюються посівні площі зайняті соєю. Зокрема, станом на кінець 2014 року валове виробництво сої у районі склало 0,6 тон і вона стала третьою за обсягами виробництва технічною культурою району.

Певні територіальні відмінності у вирощуванні сільськогосподарських культур спостерігаються й по територіальним громадам Чугуївського району. Так,

найбільші посівні площі під зерновими культурами зайняті у південній та південно-західній частинах району – у Волохово-Ярській, Старогнилицькій, Мосьпанівській, Іванівській сільських радах (рис. 3.), що обумовлено значними площами земельних ресурсів на територіях цих сільських рад.

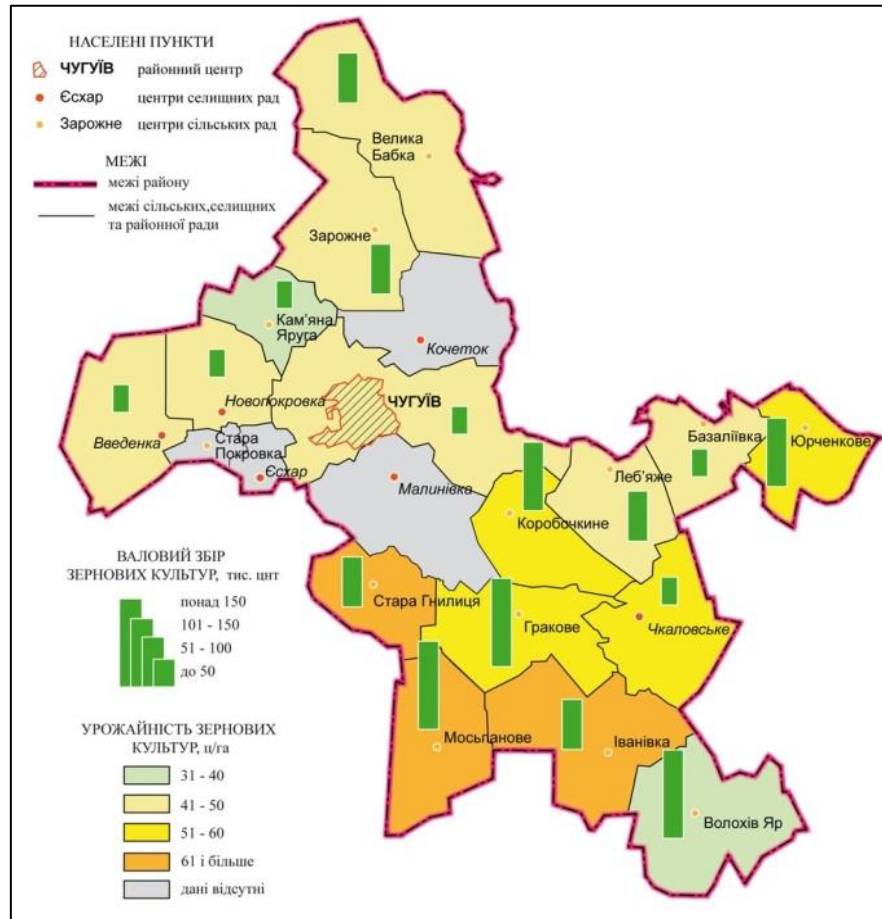

Рис. 3. Виробництво зернових культур у Чугуївському районі станом на 01.01.2015 р. (побудовано за даними [6])

У межах зазначених сільських рад спостерігається й найвища врожайність зернових культур (понад 60 ц/га). Варто зазначити, що у межах Кочетоцької, Малинівської, Єсхарівської селищних рад зернові культури не вирощують взагалі.

Найбільші обсяги виробництва соняшнику (понад 45 тис. ц.) спостерігається у Граківській, Мосьпанівській, Волохово-Ярській, Коробчанській сільських радах, а найбільша його урожайність (понад 46 ц/га) спостерігалась у Великобабчанській, Іванівській, Мосьпанівській сільських радах та Новопокровській селищній раді, що обумовлено використанням нових сільськогосподарських технологій, внесенням необхідних мінеральних добрив у ґрунт, кліматичними особливостями даних територій (рис. 4.).

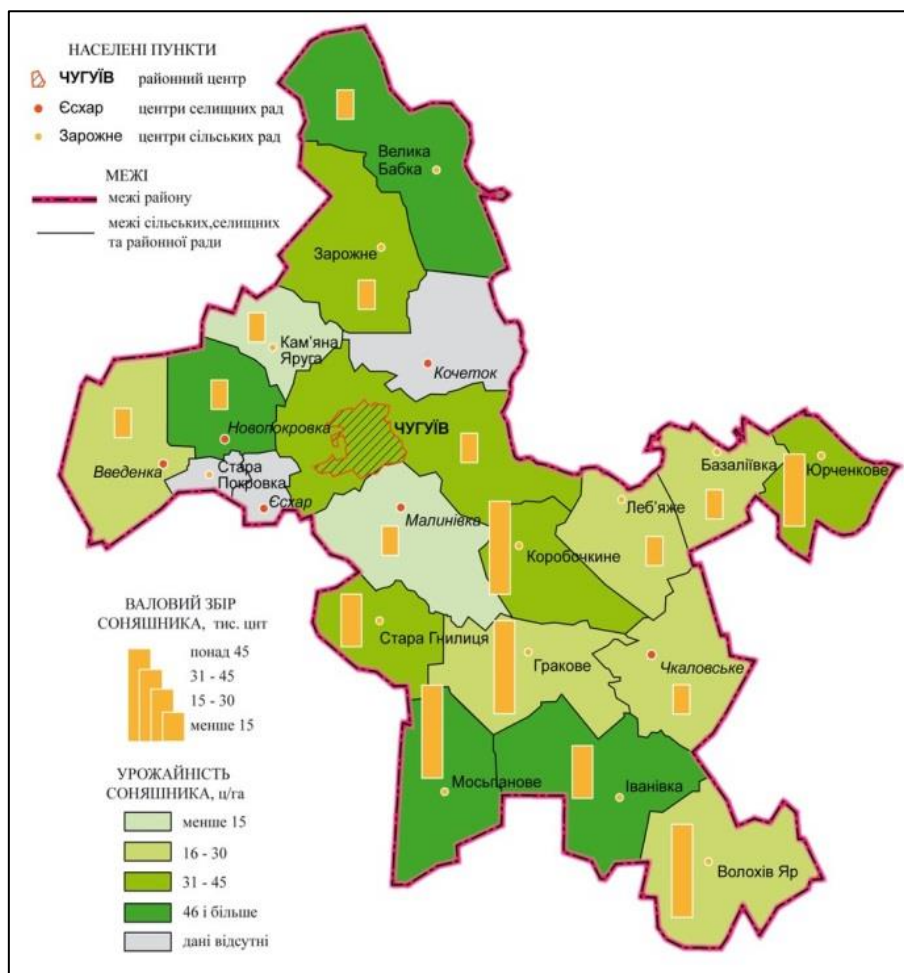

Рис. 4. Виробництво соняшнику у Чугуївському районі станом на 01.01.2015 р. (побудовано за даними [6])

До галузей рослинництва Чугуївського району відноситься овочівництво та вирощування плодово-ягідних культур, які розвиваються у спеціалізованих овочівницьких господарствах на основі використання сучасних технологій, зрошення, новітніх засобів механізації виробничих процесів.

У структурі овочівництва Чугуївського району провідне місце займало картоплярство, частка якого у 2014 році складала 76,9 % від загального збору овочевих культур у районі, а валовий збір картоплі був на рівні 86 тон [6].

Певний розвиток у Чугуївському районі отримало й вирощування плодово-ягідних культур. Зокрема, у 2014 році у районі було зібрано 52,9 ц плодів та ягід, з яких агрус, порічка, суниця й малина склали – 9,2 ц, смородина – 6 ц, полуниця – 0,2 ц.[5].

Висновки.Проведений аналіз особливостей розвитку рослинництва Чугуївського району Харківської області засвідчив, що район має сприятливі

природні та агрокліматичні умови для розвитку рослинництва. Зокрема, рівнинний рельєф, помірно-континентальний клімат, достатня забезпеченість водними ресурсами, родючі ґрунти створюють гарні передумови для розвитку рослинництва у районі. Однак, існують й певні проблеми, переважно економічного характеру, які стримують процеси стабільного розвитку галузі. Зокрема, до таких негативних явищ можна віднести застаріле сільськогосподарське обладнання, нестачу коштів для закупівлі необхідної кількості добрив і засобів для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських рослин, низькі закупівельні ціни на продукцію рослинництва та інші. Крім того, перехід сільськогосподарських підприємств у приватну власність веде до звуження асортименту рослинницької продукції, яка вирощується на території району. Також, у погоні за прибутками фермери дуже часто порушують норми раціонального господарювання, що веде до зниження родючості ґрунтів та порушення оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах. Крім того, приватні господарі не завжди враховують територіальні відмінності, які існують у веденні рослинництва на території Чугуївського району.

Особливостями сучасного розвитку рослинництва району є певна нестабільність його розвитку, переважно через значну залежність галузі від погодних умов, нестабільність цін на продукцію рослинництва на внутрішньому та зовнішньому ринках, нерівномірна тривалість виробничих циклів, що певним чином знижує ефективність рослинництва у порівнянні з іншими галузями господарства.

Література:

1. Голюков А.П. Харківська область, регіональний розвиток: стан і перспективи: монографія / А.П. Голюков, Н.А. Казакова / За ред. чл.-кор. НАН України, проф. В.С. Бакіров. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 224 с.
2. Інвестиційний паспорт Чугуївського району [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://ua.convdocs.org/docs/index-193642.html>
3. Мій рідний край – Чугуївщина. Нариси з історії селищ і сіл Чугуївського району [за ред. В. С. Чернова]. – Чугуїв, 2008 . – 378 с.
4. Міста та райони Харківської області у 2013 році (статистичний щорічник) [за ред. О.Г. Мамонтової]. – Х.:Харківське обласне управління статистики, 2012. – 577 с.
5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Чугуївської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chuguevrda.gov.ua>